עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"ד מהל' גניבה הלכה א והלכה ו:

כה ב מיי' פ"ז מהל' שבועות הלכה טו ופ"ז מהל' גזילה הלכה יב והל' יג:

כו ג ד מיי' פ"א מהל' גניבה הל' יג ופ"ב מהל' גזילה ואבידה הלכה יד טוח"מ סי' שנג:

כז ה מיי' פ"ד מהל' איסורי מזבח הלכה טו והל' יח סמג לאוין שיו:

רבינו חננאל

היכי דאמי, אילימא דמעיקרא [היה שוה ד' והשתא שוה] ד' האי כפילה ד' וחומשא זוזא, היאך חומשו עולה לו בכפילו. אלא כגון דמעיקרא הוה שוה ארבעה זוזי והשתא שוה זוזא דהוה ליה כפילו זוזא וחומשו זוזא, ושמע' מינה קרן וכדאמרינן. ודחאה רבא, והעמידה בשנשבע והודה ארבעה פעמים וחייב על כל שבועה והודאה חומש דכת' וחמישיתיו התורה רבתה חמישיות הרבה לקרן אחד. אמר מר וחכמים אומרים ושלם אותו בראשו וחמישיתיו ממון המשתלם בראש, בלא כפל עליו, מוסיף חומש. ובמקום שיש כפל אין שם חומש. או הכי אשם נמי לא ישלם דכת' בראשו וחמישיתיו ואת אשמו יביא. ופרקינן, ואת פסקיה קרא, ור' שמע' בן יוחאי אומ' ואו ערביה קרא. אמר ר' אלעא גנב טלה ונעשה איל, עגל ונעשה שור, נעשה שינוי בידו וקנאו. טבח ומכר, שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר. אותיביה ר' חנינא גנב טלה ונעשה איל, עגל ונעשה שור, משלם כפל וארבע' וחמש' כעין שגנב. ואו סלק' דעתא קנייה, אמאי משלם ד' וה', שלו טבח ושלו מכר וכול'. ואקשינן עליה, ונקניה בשינוי השם דמעיקרא עגל והשתא שור. ופרקינן, שור בן יומו קרוי שור שנ' שור או כשב או עז כי יולד. ואוקימנה לבית שמאי דסבר שינוי במקומו עומד. ואמרי' בפרק הגוזל אמ' אביי ר' שמע' ובית שמאי ור' עקיבה ור' אלעזר ור' ישמע' סבירא להו שינוי במקומו עומד. והיא שיטה דתניא נתן לה חטים באתננה ועשאתן סולת, זתים ועשאתן שמן, ענבים ועשאתן יין, תני אסור ותניא אידך מותר. ואמרינן בית שמאי אוסרין מאי טעמא דכת' גם, וקימא לן אתין גמין ריבויין, גם לרבות שינוייהן. ובית הילל מתירין דכת' שניהם, הם ולא שינוייהם

תוספות

כפילא ארבע וחומשא זוזא. לפי מה שפ"ה דחומשא עולה לו בכפילא שמשלם את הכפל ונפטר בכך מן החומש קשה קצת מה בכך אי כפילא ארבע וחומשא זוזא ומיהו בקונט' פי' דלית ליה כפרה בחומש כיון שאין ניכר ומובלע בתוך הכפל ואי הוה מפרש דחומשו עולה לו בכפילו שמשלם את החומש ועולה לו לכפל הוה ניחא דהוה פריך שפיר אבל לשון בכפילו לא משמע הכי ובתוספתא נמי גרסי' וחומשו עולה לו מתוך כפילו וריב"א מפרש דאלשון ברייתא קפריך דמשמע דחומשו עולה בכל כפילו:

אלמא קרן כעין שגנב. תימה אמאי לא דחי כגון דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' וכפילא זוזא כעין שגנב דלא כרב וחומשא זוזא כשעת העמדה בדין כדאמר דתברה או שתייה משלם ד' וי"ל דליכא למימר הכי כלל דמהיכא תיתי דקרן יהא כשעת העמדה בדין וכפל ד' וה' יהי' כעין שגנב דאין לחלק בין כפל ד' וה' לקרן אם לא מכח הפסוק וזה אין לנו שום פסוק ורב נמי דמחלק היינו משום דקרא קדריש ועוד דבלאו הכי דחי שפיר ונוח לו כפי האמת ובלאו ענין שהיה המסייע אומר שאין להעמידה:

ואי אמרת שינוי קונה. פירוש כי האי דטלה ונעשה איל אבל הא פשיטא דשינוי קני כדאמר בסמוך דשינוי קונה לב"ה:

איל בן יומו קרוי איל. מיהו ודאי לענין קרבן אמרינן [ט] דאיל בן שתי שנים מדכתיב במקום אחר כבש בן שנתו (ויקרא יב):

הא מני בית שמאי היא. האי שנויא ליתא לרבה דאית ליה בריש הגוזל קמא (לקמן דף צג.) דוקא לגבוה אסרי ב"ש משום דאמאיס וא"ת היכי מדמה ליה דמה ענין אתנן אצל שינוי וי"ל דקסבר דאי שינוי קונה א"כ ראוי הוא להתיר שינוי באתנן דחשיב כאחר ואין זה אותו שבא לידה בתורת אתנן וממאיס נמי לא מאיס:

הן ולא שינוייהם. תימה דבסמוך נפקא ליה לרבה דשינוי קונה מקרא אחרינא דכתיב אשר גזל כעין שגזל יחזיר ועוד קשה דרב חסדא קאמר [י] דשינוי אין קונה דדריש אשר גזל מ"מ ובהגוזל קמא (צד:) קאמר רבי יוחנן דבר תורה גזילה המשתנית חוזרת בעיניה מדכתיב והשיב את הגזילה מ"מ וכי פליגי אבית הלל ונרא' לר"י דלקמן איירי בשינוי החוזר לברייתו ואהכי מייתי בריש הגוזל קמא מלתיה דר' יוחנן ורבה דבסמוך סבר דאפי' שינוי החוזר לברייתו נמי קני וצריכי תרי קראי דאי לאו אלא חד קרא הוה מוקמינן ליה בשינוי שאין חוזר והא דמייתי רבה סיוע לדבריו ממתניתין דהגוזל עצים (לקמן ד' צג:) משום דמיירי בשינוי חוזר לברייתו כדמוקי לי' התם בריש פרקין (שם) בעצים משופים ולמר טווי והיא דלא הספיק ליתן לו עד שצבעו נראה לרבה דאיירי נמי בשינוי החוזר שיכול להעבירו ע"י צפון כדאמר בריש הגוזל (שם) ואע"פ דלר' יוחנן איירי בשינוי שאינו חוזר ומוקי לה בקלא אילן דלא עבר לה לרבה נראה לו דוחק להעמידה בקלא אילן (דלא עבר) ולהכי מייתי מיניה סייעתא:

הס

גמרא

וחכמים אומרים [א][1]בראשו וחמישיתו ממון המשתלם בראש מוסיף חומש ממון שאין משתלם בראש אין מוסיף חומש ר"ש בן יוחאי אומר אין חומש ואשם משתלם במקום שיש כפל קתני מיהת חומשו עולה לו בכפילו דברי רבי יעקב ה"ד אילימא דמעיקרא שויא ד' ולבסוף שויא ארבעה חומשו עולה לו בכפילו כפילא ארבעה וחומשא זוזא אלא לאו דמעיקרא שויא ארבעה ולבסוף שויא זוזא דכפילא זוזא וחומשיה זוזא אלמא קרן כעין שגנב תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' כשעת העמדה בדין אמר רבא לעולם דמעיקרא שויא ארבעה והשתא נמי שויא ארבעה ודקא קשיא כפילא ד' וחומשיה זוזא הב"ע כגון שנשבע וחזר ונשבע ארבע פעמים והודה והתורה אמרה וחמישיתיו [א][ב]התורה ריבתה חמישיות הרבה בקרן אחת אמר מר וחכמים אומרים בראשו וחמישיתו ממון המשתלם בראש מוסיף חומש ממון שאין משתלם בראש אין מוסיף חומש אבל אשם מייתי מאי שנא חומש דלא משלם דכתיב בראשו וחמישיתו אשם נמי לא משלם דהא כתיב בראשו וחמישיתו ואת אשמו אמרי לך רבנן [ג]את פסקיה קרא ור"ש בן יוחאי ואת ערביה קרא ורבנן אמרי לך לא ליכתוב רחמנא לא וי"ו ולא את ור"ש בן יוחאי אמר לך את לא סגיא דלא כתב לאפסוקי בין ממון גבוה לממון הדיוט הלכך אתא וי"ו ערביה קרא [ג]אמר רבי אילעא [ג]גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור נעשה שינוי בידו וקנאו טבח ומכר שלו הוא טובח שלו הוא מוכר איתיביה רבי חנינא לר' אילעא [ד]גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב ואי ס"ד קנייה בשינוי אמאי משלם שלו הוא טובח שלו הוא מוכר אמר ליה ואלא מאי שינוי לא קני אמאי משלם כעין שגנב לשלם כי השתא אמר ליה כי השתא היינו טעמא דלא משלם משום דא"ל תורא גנבי ממך דיכרא גנבי ממך א"ל [ד]רחמנא ניצלן מהאי דעתא אמר ליה אדרבה רחמנא ניצלן מדעתא דידך: מתקיף לה רבי זירא וניקנינהו בשינוי השם אמר רבא [ה] שור בן יומו קרוי שור איל בן יומו קרוי איל שור בן יומו קרוי שור דכתיב [2]שור או כשב או עז כי יולד איל בן יומו קרוי איל דכתיב [3]ואילי צאנך לא אכלתי אילים הוא דלא אכל כבשים אכל אלא לאו ש"מ איל בן יומו קרוי איל מ"מ קשיא א"ר ששת הא מני ב"ש היא [ו]דאמרי שינוי במקומו (א) עומדת ולא קני דתניא [ז]נתן לה באתננה [ה] חיטין ועשאן סולת זיתים ועשאן שמן ענבים ועשאן יין תני חדא אסור ותני חדא [ח]מותר ואמר רב יוסף תני גוריון דמאספורק ב"ש אוסרין ובית הלל מתירין מאי טעמא דבית שמאי דכתיב [4]גם לרבות שינוייהם ובית הלל הם ולא שינוייהם ובית שמאי ההוא

הם

רש"י

וחכ"א ממון המשתלם בראש. שאינו משלם אלא קרן והשיב את אשמו [י] היינו קרן שהוא אשם וחוטא עליו ובקרא אחרינא כתיב התם ואת אשמו יביא לה' וגו' [ויקרא ה]: **ושאינו משתלם בראש.** כי הכא דאיכא כפל לא שייך בה דין חומש כלל ואפי' לא שוין חומשא וכפילא פטור ור"ש אשם קאתי לאסופי לפטורא: **כפילא ד' וחומשא זוזא.** וכיון דאינן שוין לא חומש מקרי ולא סליק ליה: **דכפילא זוזא וחומשא זוזא.** דחומש בתר קרנא שיימינן וקרן משלם כעין שגנב נמצא קרן ד' וחומשו מוסיף עליו מבחוץ זוזא וכפילא זוזא וכפל כשעת העמדה בדין והיינו כרב דאי לאו קרן כעין שגנב לא הוי זוזא חומש ואי כפל כעין שגנב הוי ד' אלא ש"מ כרב: **ורבנן אמרי לך.** אי לערבינהו קבעי לא ליכתוב לא וי"ו ולא את: **לאפסוקי בין ממון גבוה.** אשם: **לממון הדיוט.** חומש דלאו אורח ארעא לערובינהו להדיא: **נעשה שינוי בידו וקנאו.** בשינוי להא מילתא דאם טבח ומכר שלו הוא טובח וכו' ופטור מד' וה' אבל קרן וכפל משלם קרן כי השתא וכפל כעין שגנב או כשעת העמדה בדין: **כעין שגנב.** לקמן [סו.] אותבינן לרב מהא דאמר תשלומי כפל ד' וה' כשעת העמדה בדין. ולרבה דאמר [ע"א] תברה או שתייה משלם ד' [כדהשתא] ליכא לאותובי דיכול לשנויי דהך מתניתא כפל ד' וה' דוקא נקט אבל קרן היכא [יא] דאשכח כי השתא משלם: **תורא גנבי מינך.** בתמיה: **ונקנינהו בשינוי השם.** נהי דשבח דגופיה לא הוי שינוי דממילא קשבח ואזל ומיהו בשמא ודאי איטתני: **מ"מ קשיא.** לר' אילעא: **שינוי במקומו עומד.** אע"ג דאישתני לא נפיק מרשות בעלים: **תני חדא אסור.** לקרבן:

עד

מסורת הש"ס

א) לקמן קח., ב) [מגילה ג: ע"ז נב.], ג) לקמן נו:, ד) [שבת פד: כתובות מה:], ה) [לקמן סח.], ו) לקמן נג: תמורה ל:, ז) [במדבר ה], ח) ל"ל דאשכח. רש"ל, ט) [פרה פ"א מ"ג], י) [לקמן סו. ע"ש],

תורה אור השלם

1. אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשָּׁבַע עָלָיו לַשֶּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשִׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ: ויקרא ה כד

2. שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיְיָ: ויקרא כב כז

3. זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ לֹא שִׁכֵּלוּ וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי: בראשית לא לח

4. לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְכָל נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ גַּם שְׁנֵיהֶם: דברים כג יט

הגהות הב"ח

(א) גמ' שינוי במקומו עומד כצ"ל:

גליון הש"ס

גמ' שור בן יומו קרוי שור. עי' מנחות לא ע"ב ותוס' שם ד"ה ת"ל: שם חיטין ועשאן סולת. עיין בספר יראים לרא"מ סי' ר"ז:

מוסף רש"י

נעשה שינוי בידו וקנאו. לכך, דאם טבח ומכר שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר, ואין משלם אלא כפל (לקמן צו:). **רחמנא ניצלן מהאי דעתא.** כיחד ממנו טעמו של דבר מפני שתלוי בהבנת הלב (כתובות מה:). **אלא לאו ש"מ איל בן יומו קרוי איל.** שאם לא כן מה שבחו, אילים לא אכל אלא כבשים אכל, אם כן גזלן הוא (בראשית לא לח). **שינוי במקומו עומד.** אינו זז מרשות בעלים הראשונים ואפילו נשתנה (לקמן צג:). **תני חדא אסור.** למזבח (לקמן צג:). **דמאספורק.** שם מקום (לקמן צד.).

HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.